

Bouwstenen als kompas

Een visie op praktijkgericht onderzoek

Martine Noordegraaf & Danielle van de Koot

Christelijke Hogeschool Ede

Samenvatting: In dit artikel wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de opvattingen over praktijkgericht onderzoek van lectoren van de Christelijke Hogeschool Ede (CHE) die als gezamenlijk onderzoeksprofiel hebben gekozen voor de kracht van relaties. In focusgroepen met maximaal drie lectoren is besproken welk type relaties bestudeerd worden, met welke methoden van onderzoek wordt gewerkt en hoe relationeel de onderzoekers zelf te werk gaan. De uitkomsten van de focusgroepen zijn voorgelegd aan de directeur onderzoek en besproken met alle lectoren samen. Ook is internationale literatuur bestudeerd over de aard en kenmerken van praktijkgericht onderzoek. Dit heeft geleid tot een vijftal bouwstenen die samen de visie op CHE lectoraatsonderzoek vormen. Onderzoek aan de CHE is: gericht op het begrijpen van praktijken, vanuit een abductieve redeneerwijze, vanuit een relationele werkwijze, gericht op het verbeteren van praktijk en op leren en reflectie. Hiermee is taal ontstaan waarmee lectoren onderling in gesprek kunnen komen over de aard van hun onderzoek, elkaar waar nodig op blinde vlekken kunnen wijzen, maar waarmee zij vooral steeds terug kunnen keren naar de kern van hun werk. Het type gesprek dat in de ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek aan hogescholen een nadrukkelijke plek verdient.

Trefwoorden: praktijkgericht onderzoek, visie, bouwstenen, lectoren, focusgroepen

corresponderende auteur Martine Noordegraaf: mnoordegraaf@che.nl

Artikel ontvangen [09-12-21]; geaccepteerd [01-08-22]; online gepubliceerd [22-08-22]

Inleiding

In 2002 werd op de Christelijke Hogeschool Ede (CHE) een eerste lectoraat 'Ethiek van de zorg' ingericht. Toen dit lectoraat in 2006 afliep werd in Ede ingezet op het inrichten van een lectoraat gekoppeld aan iedere opleiding of cluster van opleidingen. Bij de onafhankelijke Stichting Kennisontwikkeling (SKO) werden subsidieaanvragen gedaan en de lectoraten kregen als opdracht mee om de verbindende schakel te zijn tussen onderwijs en werkveld.

In 2014 werd het onderzoek van de toen zes aanwezige lectoraten gevalideerd door de Validatiecommissie Kwaliteitszorg Onderzoek (VKO) en kreeg daarbij de aanbeveling dat ‘tussen lectoraten (..) dwarsverbindingen nodig (zijn) om verder te werken aan de samenhang en nadere profilering van de te hanteren onderzoeksmethodologie welke de kwaliteit en kwaliteitsborging van het onderzoek ten goede komt’ (VKO, 2014, p.11). Naast deze oproep tot een integraal kwaliteitszorgsysteem en reflectie daarop, gaf het VKO nog een opdracht mee. De lectoraten zouden zozeer zelfstandig zijn, dat het nu nodig was de samenhang tussen de lectoraten onderling te versterken: ‘formuleer enkele academie-overstijgende kwaliteitscriteria (en daaraan verbonden normen) aangaande onderzoekoutput, onderzoeksmethodologie en onderzoekvalorisatie en monitor de voorde- ringen’ (VKO, 2014, p.15).

Binnen de CHE hebben lectoren elkaar sindsdien steeds meer opgezocht om de dia- loog te voeren over de kwaliteit en de samenhang van het onderzoek en het onderzoeks- beleid. Tussen 2017 en 2021 is gewerkt aan een gezamenlijk perspectief op praktijkge- richt onderzoek. Lectors hebben in reviewbijeenkomsten, samen met de directeur en beleidsadviseur onderzoek, geëxpliciteerd wat maakt dat praktijkgericht onderzoek goed is. Hierbij is de verbinding met werkveldpartners, kennispartners, docenten en studenten gezocht en is vanuit maatschappelijke vraagstukken geredeneerd. Simultaan hieraan is gewerkt aan een hogeschoolbreed thema, dat in 2019 heeft geleid tot het onderzoeks- profiel ‘De kracht van relaties. Bouwen aan een gezonde samenleving’ (Van der Stoep, Dekker & Noordegraaf).

De Christelijke Hogeschool Ede stond natuurlijk niet alleen voor deze opgave. Tussen 2014 en 2016 is onderzoek op hogescholen ‘beland in de vormingsfase van de jongvol- wassene’ (Vereniging Hogescholen, 2016: p.3). Ook werden handvatten aangereikt om kwaliteit van onderzoek te waarborgen in het nieuwe Brancheprotocol Kwaliteitszorg On- derzoek (BKO) (Vereniging Hogescholen, 2015) waarmee inmiddels al het onderzoek geë- valueerd wordt. Na het BKO in 2015, werd in 2018 de Nederlandse Gedragscode voor Wetenschappelijke Integriteit opgeleverd waarin Universiteiten en Hogescholen samen hebben opgetrokken (Algra, Bouter, Hol & Kreveld, 2018). Dit is gepaard gegaan met een sterkere profilering van hogescholen op onderzoek en het zoeken naar passend beleid om dit profiel te kunnen waarmaken. Zo formuleren hogescholen onderzoekszwaartepun- ten en komen zij tot profilering, willen soms nadrukkelijk aangesproken worden als Univer- sity of Applied Sciences (Scholten, Hofman & Diederens, 2019).

Met de groei van praktijkgericht onderzoek, overigens zowel aan hogescholen als aan universiteiten, is daarmee de noodzaak van een goede beschrijving van de aard hier- van toegenomen. In Nederland heeft Daan Andriessen, lector methodologie van het prak- tijkgericht onderzoek, hier een belangrijke bijdrage aan geleverd met publicaties over de noodzaak van de praktijkgerichtheid van onderzoek (2014) en de aandacht voor complexi-

teit van praktijkvraagstukken (Montesano-Montessori, Schipper, Andriessen, Greven, 2019). Over wat de aard van praktijkgericht onderzoek nu eigenlijk is en wat de breedte hiervan is wordt nog steeds stevig gedebatteerd. Zie ook de recente bijdragen hierover in dit tijdschrift waarin Verschuren (2021) en Christis (2021) in debat zijn over de aard van ontwerpgericht onderzoek. Het door Verschuren voorgestelde onderscheid tussen praktijkgericht, praktijk-theoriegericht en theoriegericht hebben we benut in de analyse van de data uit het hierna gepresenteerde onderzoek.

In dit artikel delen we de resultaten van een onderzoek onder lectoren van de CHE over de kennistheoretische en fundamentele methodologische keuzes die onderliggend zijn aan het praktijkgericht onderzoek dat zij doen. De centrale vraag voor dit artikel was: vanuit welke visie en met welke vormen van praktijkgericht onderzoek geven lectoren aan de CHE hun onderzoek naar de kracht van relaties vorm? Alle lectoren van de CHE zijn hierover geïnterviewd in de clusters waarbinnen zij samenwerken. Dit heeft geleid tot een aantal gezamenlijke bouwstenen voor een visie op praktijkgericht onderzoek aan de CHE.

Methode van onderzoek

Om erachter te komen hoe lectoren hun onderzoek vormgeven zijn in een eerste ronde alle lectoren van de CHE geïnterviewd in kleine focusgroepen. De focusgroepen zijn samengesteld vanuit de clusters waarin lectoren binnen het onderzoeksprofiel zijn ingedeeld te weten:

- I. Cluster 'samenleven in relatie': Lector Informele Netwerken en Laatmoderniteit (social work), Lector Samen Divers (basisonderwijs) en Lector Zingeving in Nieuwe Geloofsgemeenschappen (theologie)
- II. Cluster 'zorgen in relatie': Lector Zorg voor Voeding en Gezondheid (verpleegkunde), Lector Jeugd en Gezin (social work)
- III. Cluster 'werken in relatie': Lector Dienstbaar Organiseren (bedrijfskunde), Lector Journalistiek en Communicatie en Bezieling en Professionaliteit (journalistiek en communicatie/ hogeschoolbreed), Lector Diversiteit en Professionaliteit (hogeschoolbreed)

Per focusgroep is twee uur gereserveerd om zodoende alle lectoren goed aan bod te laten komen. De gesprekken zijn online in Teams gevoerd, vanwege de toen geldende coronamaatregelen. De eerste en tweede auteur hebben elkaar afgewisseld in het leiden van het gesprek en het bijhouden van de topiclijst. Omdat de eerste auteur lector is in het tweede cluster heeft de tweede auteur de focusgroep alleen afgenomen.

Lectoren hebben vooraf een topiclijst gekregen en zijn gevraagd ter voorbereiding vast na te denken over een in te brengen eigen project wat voor hen goed demonstreert

met welke visie en op welke wijze praktijkgericht onderzoek in het lectoraat wordt vorm gegeven. Hoofdttopics van de gesprekken waren steeds: relaties als object van onderzoek, methoden van praktijkgericht onderzoek en de relatiegerichte onderzoeker. Na het houden van de focusgroepen zijn de resultaten door de onderzoekers geanalyseerd en teruggebracht tot thema's. Doel van focusgroeponderzoek is immers het individuele niveau te overstijgen en te komen tot een analyse op groepsniveau (Mortelmans, 2020). In dit onderzoek was het doel om via een thematische analyse de rode lijn in de visie van de individuele lectoren op praktijkgericht onderzoek te traceren. In een tweede ronde zijn de thema's besproken met de directeur onderzoek met de vraag om te reflecteren op de kaders van de visie: passen alle opvattingen bij praktijkgericht onderzoek en hoe uniform moeten de opvattingen zijn? Hiermee konden de uitkomsten aangescherpt worden en gepresenteerd worden aan de lectoren als zijnde bouwstenen. Dat wil zeggen: onderdelen van een geheel. De bouwstenen kunnen los van elkaar herkend worden in projecten en vormen samen de visie op praktijkgericht onderzoek. Niet in ieder project zullen alle bouwstenen herkend worden. In het geheel van het praktijkgericht onderzoek aan de CHE wel. In deze bespreking is gevraagd in welke mate de lectoren de uitkomsten herkennen en of zij dit konden aanscherpen of weerleggen waar nodig. Ten slotte is een eerste versie van dit artikel voorgelegd aan alle betrokken lectoren, de directeur onderzoek en ook aan twee beleidsadviseurs onderzoek. Het doel hiervan was wederom aanscherpen of weerleggen. De focusgroepen, het bespreken van de uitkomsten van het onderzoek en het meelesen met dit artikel vormen ook een transformatief doel: al doende aanscherpen van de eigen en gezamenlijke positie (Koelsch, 2013).

Resultaten

Om tot een beschrijving van bouwstenen van praktijkgericht onderzoek te komen bespreken we eerst de voorliggende vragen welke relaties door lectoren onderzocht worden en het soort onderzoek dat lectoren zeggen te doen. Na de presentatie van de bouwstenen bespreken we nog wat volgens de lectoren de randvoorwaarden zijn om ook vanuit deze bouwstenen te kunnen werken.

Welke relaties worden onderzocht?

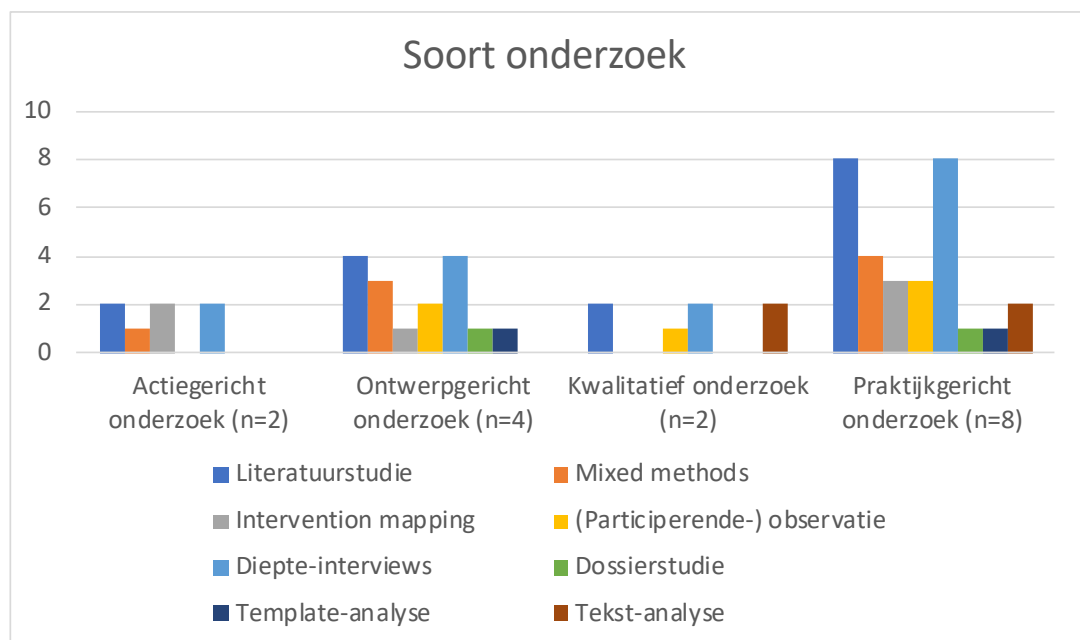
Bij de beantwoording van deze vraag valt op dat het voor de ene lector heel evident is om in termen van relaties over het eigen onderzoek te spreken, maar dat het voor een andere lector toch wat ongebruikelijk is om in die termen naar het onderzoek te kijken. In de focusgroepen worden na doorvragen de volgende type relaties genoemd die binnen CHE lectoraten bestudeerd worden:

- 1) relaties van professionals met personen (zoals een verpleegkundige met een patiënt);

- 2) Onderlinge relaties (zoals tussen leerlingen in een klas of leden van een gezin);
- 3) Interprofessionele relaties binnen een organisatie (zoals in een multidisciplinair team), en
- 4) Interprofessionele relaties tussen organisaties (zoals tussen gemeenten en bedrijven).
Deze relaties worden onderzocht in de context waarbinnen zij zich voordoen en te midden van een veranderende samenleving met een palet aan beleidsmatige, juridische en professionele kaders.

Wat voor soort onderzoek doe je?

Wanneer gevraagd naar het type onderzoek dat lectoren doen, wordt genoemd: actiegericht (twee lectoren) en ontwerpgericht (vier lectoren) onderzoek. De andere twee lectoren typeren hun onderzoek als 'kwalitatief onderzoek'. Een overzicht van deze drie groepen van soorten onderzoek en een verzameling van alle genoemde methoden van onderzoek zijn te vinden in figuur 1: Typen van praktijkgericht onderzoek

Figuur 1 - Typen van praktijkgericht onderzoek

Hier wordt zichtbaar dat alle lectoren literatuuronderzoek en diepte-interviews gebruiken als methoden van onderzoek. Daarnaast hebben de lectoren die hun onderzoek typeren als ontwerpgericht onderzoek de meeste variatie in de gebruikte methoden van onderzoek en bedienen zij zich het meeste van mixed methods. Op detailniveau zullen uiter-

aard binnen de verschillende onderzoeksprojecten van de lectoraten meer methoden worden ingezet, maar dit geeft wel een eerste beeld.

In termen van Verschuren (2021, p. 5) zou geconcludeerd kunnen worden dat het onderzoek zich begeeft tussen 'gevalspecifiek theoriegericht onderzoek' (kwalitatief), 'gevalspecifiek praktijkgericht onderzoek' (actiegericht) en 'praktijktheoriegericht onderzoek (ontwerpgericht)'. Academisch theoriegericht onderzoek wordt niet gedaan en ook niet beoogd. We herkennen de conclusie van Verschuren dat gebruikte methoden van onderzoek niet altijd 'nieuw' hoeven zijn (Verschuren, 2021: 13)

Waar is het onderzoek uit opgebouwd?

We bespraken met alle lectoren een voorbeeld van een onderzoek waar zij trots op zijn en/ of waar zij door geïnspireerd zijn geraakt. De analyse en bespreking hiervan heeft bouwstenen opgeleverd voor het praktijkgericht onderzoek aan de CHE zoals gevisualiseerd in figuur 2 bouwstenen van praktijkgericht onderzoek.

Figuur 2 - Bouwstenen van praktijkgericht onderzoek

We bespreken nu deze vijf bouwstenen en zullen per bouwsteen ook steeds kort een voorbeeld van een onderzoeksproject bespreken om te illustreren hoe die bouwsteen er concreet uit ziet in het doen van praktijkgericht onderzoek.

Gericht op het begrijpen van praktijken

De meeste lectoren zeggen het belangrijk te vinden om een beroepspraktijk goed te kunnen begrijpen en doorgronden. Niet alleen in de fase van de vraagarticulatie, maar regelmatig ook als beschrijvend onderzoek op zich. Pas wanneer een praktijksituatie of praktijkprobleem goed begrepen wordt, waar mogelijk vanuit meerdere perspectieven, is het zinnig om bijvoorbeeld te gaan ontwerpen. Deze voorkeur voor het 'Verstehen' verklaart ook de voorkeur die velen, maar niet allen, aan de dag leggen voor kwalitatief onderzoek. Zo spreken sommige lectoren over een 'fenomenologische benadering', waar andere lectoren vanuit een meer postpositivistische benadering kwalitatief onderzoek doen (cf. Baronov, 2013). Onderzoekers die vanuit een meer postpositivistisch vertrekpunt onderzoek doen, voeren ook vaker grootschalig kwantitatief onderzoek uit en spreken zich uit voor 'mixed methods'-onderzoek. Alle onderzoekers benadrukken het belang van een goede vraagarticulatie, die echt gericht is op het begrijpen bestuderen van het praktijkprobleem. Of zoals Smaling (2008) het verwoordt: het 'empathisch verstaan' van beroepen.

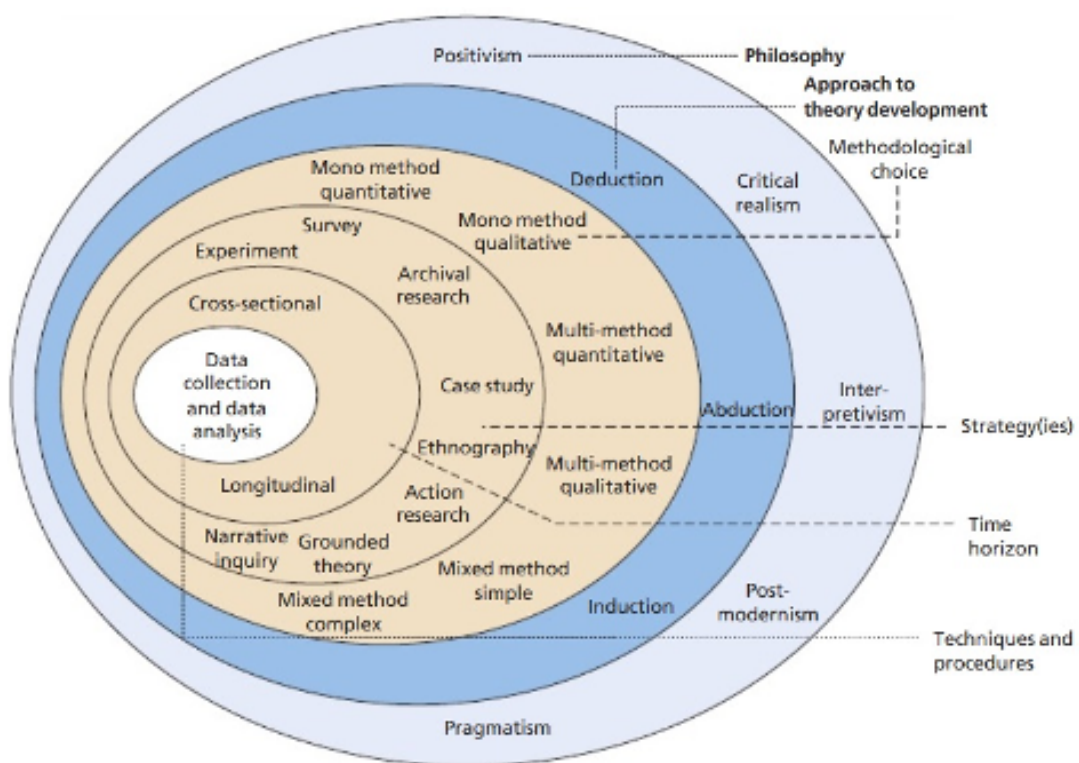
Lector Sake Stoppels schrijft met regelmaat populariserende artikelen of artikelen in vaktijdschriften. In zijn onderzoek is hij gericht op het 'theologisch en sociaalwetenschappelijk beschrijven, doordenken en evalueren van "heil" in nieuwe vormen van (geloofs)gemeenschap' (Stoppels, 2019, p. 14). Daarbij wil hij zowel rechtdoen aan de 'intentie van de initiatiefnemers en andere dragers, als de vanuit de beleving van de groep die betrokken raakt' (Stoppels, 2019, p. 14). Dit laatste komt bijvoorbeeld tot uiting in een onderzoek naar hoe nieuwkomers in een geloofsgemeenschap deze gemeenschap beleven en hoe hun betrokkenheid hun leven verrijkt. In zijn onderzoek vindt hij het van belang practici serieus te nemen. Theologie kan zich volgens Stoppels gemakkelijk verliezen in abstracte vergezichten en idealistische betogen. In een recent onderzoek hield Stoppels, met zijn team, diepte-interviews met 40 kerkelijk werkers en predikanten en 20 pioniers naar de fundamentele vragen en wezenlijke thema's achter hun missionair denken en hun missionaire praktijk. Ook lector Kroeze vindt het belangrijk om oorzaken achter gedrag te begrijpen: 'Als verpleegkundigen het protocol niet uitvoeren, hoe komt dat dan en wat zit daarachter?'.

Met een abductieve redeneerwijze

Kenmerkend voor onderzoek aan de CHE is volgens een aantal lectoren ook de 'abductieve redeneerwijze', omdat dit meer passend is bij onderzoek naar de complexe en dynamische sociale werkelijkheid dan een uitsluitende inductieve of deductieve benadering. De term 'abductie' is ontleend aan het pragmatisme van de filosoof Charles Peirce (2017) en is een vorm van redeneren waarbij empirische gegevens enerzijds en theoretische re-

deneringen anderzijds elkaar continu afwisselen om tot uitspraken te kunnen komen (Bryman, 2016). Maso en Smaling (2004) zien een abductieve redeneerwijze als een 'creatieve of intuïtieve sprong'. Socioloog Kees Schuyt, kenner en inleider van het werk van Peirce, beschrijft abductie als 'hypothetisch denken of systematisch slim gissen' (Schuyt, 2006, p. 245).

Lector Henk Kievit wijst op het ui-model van Saunders, Lewis en Thornhill (2018), waarin deductie in de schil geplaatst wordt op de lijn van positivisme en inductie op de lijn van postmodernisme en pragmatisme. Dit model gebruikt hij in de verantwoording van bijvoorbeeld onderzoek naar bedrijfskundige thema's. Hij plaatst zijn eigen onderzoek bij de interpretivistische benadering van onderzoek. Abductie bevindt zich tussen deductie en inductie in haar schil, waar het gerelateerd wordt aan de interpretatieve stroming. Zie figuur 3:

Figuur 3 - Ui-Model (Projecten, portfolio, z.d.)

Hoewel dit beeld enigszins op gespannen voet staat met de idee dat de term abductie juist zijn oorsprong vindt in het pragmatisme, is wel duidelijk dat de lectoren op de CHE zich niet op de uiterste flanken willen begeven van radicaal-relativisme of positivisme,

maar zich meer in het midden positioneren. Stromingen waartoe lectoren zich aangetrokken worden zijn, in termen van Baronov, eerder postpositivisme (Kroeze, Veerman), fenomenologie (Stoppels, Dekker), historisch bronnenonderzoek (Reitsma), een interpretatieve (Noordegraaf) of narratieve (Van der Stoep) benadering dan het pragmatisme.

Vanuit een relationele werkwijze

Smaling vergeleek onderzoek met een kritische dialoog, waarin hij de metafoor van de 'agora' (marktplaats) gebruikt. Deze metafoor lijkt goed te passen bij hoe lectoren aan de CHE kijken naar praktijkgericht onderzoek en ook naar hoe zij zelf werken en betrokken zijn. Een marktplaats is anders dan een *palaestra*, waar geworsteld wordt, of een amfitheater. Een marktplaats wordt volgens Smaling getypeerd door samenwerking, wederzijds vertrouwen en begrip, gezamenlijke leerprocessen, delen van ervaringen, hoewel niet gericht op consensus (Smaling, 2008). Het woord 'kritisch' geeft aan dat het niet alleen om goede verhouding, gezelligheid of vriendschap gaat, want er moet immers wel wat bereikt of verbeterd worden, maar dat er onderzoek verricht wordt op basis van samenwerking en vertrouwen. Complexiteit en verscheidenheid aan opvattingen en perspectieven hoeven niet te worden gladgestreken. Onderzoek wordt daadwerkelijk dienstbaar aan de praktijk, als gezamenlijke belangen, het aangaan van praktijkproblemen in het werkveld, de persoonlijke belangen en curriculum vitae overstijgen. Naast het begrijpen uit de eerste bouwsteen komt vanuit deze invalshoek ook een moment van 'terugpraten' aan bod, de stem van de onderzoeker heeft hierin dus ook een nadrukkelijk plek. Hij/zij brengt inzichten uit eerder onderzoek in, maar deelt ook reflecties op wat er gehoord is in.

Aan de CHE klinkt onder lectoren de wens om in alle fasen van het onderzoek meerdere perspectieven een stem te geven. Dat kan een onderzoeker dus niet alleen. Al in de fase van de vraagarticulatie, het vaststellen en begrijpen van het praktijkprobleem, is nauwe samenwerking met het werkveld nodig. Daarnaast is alertheid nodig om de verschillende stemmen, perspectieven, van het praktijkprobleem te verstaan. Lector Wim Dekker spreekt in zijn lectorale rede van de meerstemmigheid van de praktijk en betoogt dat die, bij het onvoldoende verstaan daarvan, tot wantrouwen kan leiden (Dekker, 2021). Daarnaast zijn andere geluiden voor de onderzoeker juist interessant, omdat zij ervoor zorgen dat de complexiteit van de werkelijkheid niet gereduceerd wordt. Wanneer vervolgens onderzoekers, van de CHE maar vaak ook uit het werkveld, in een team samenwerken, is de kans veel groter dat verschillende perspectieven in voor het voetlicht komen. Deze kunnen het onderzoeksproces weliswaar vertragen, maar maken de uitkomsten niet alleen interessanter maar ook meer valide. Lector Reitsma wijst, juist vanuit zijn onderzoeksgebied van diversiteit, op het belang van inclusie van verschillende perspectieven in onderzoek, aangezien het botsen van verschillende perspectieven juist zijn onderwerp van onderzoek is.

Onderzoek in teams leidt kortom tot meer mogelijkheden op het verdisconteren van meerdere perspectieven (multi-perspectivisch), triangulatie van zowel methoden als data (bijv. Stoppels, Noordegraaf) en *mixed-methods* onderzoek (bijv. Veerman). Maar het kan ook een praktisch voordeel hebben: lector Kroeze merkte dat juist in het samenwerken in een team de dataverzameling aanmerkelijk soepeler verliep dan in individueler onderzoek, doordat netwerken benut kon worden. Binnen de onderzoeksteams is diversiteit van belang, namelijk een verscheidenheid aan bijvoorbeeld ervaringsjaren, opleidingen, gender, en culturen. Lector Veerman benadrukt verder dat, net als in de eerdergenoemde 'agora', het verrijkend is als onderzoekers ook samenwerken met onderzoekers van een ander vakgebied en daarvan leren, binnen en buiten de hogeschool.

Gericht op verbetering van praktijken

Meerdere lectoren benadrukken de noodzaak om tot relevante en bruikbare inzichten en producten te komen middels onderzoek. Anders gezegd: er moet kennis worden ontwikkeld die bruikbaar is voor een daadwerkelijke verbetering van de praktijk. McLaughlan & Lodge (2019) en Beer (2020) spreken dan over '*actionable knowledge*'. Lectoren verschillen in de manier waarop ze deze relevantie en bruikbaarheid gestalte geven. In het voorbeeld dat nu wordt besproken gaat het om het bevorderen van dialoog in een zorgrelatie van een wijkverpleegkundige met een zorgvrager over een gevoelig onderwerp.

In het lectoraat 'Zorg voor Voeding en Gezondheid' wordt onder andere beoogd om inzicht te verkrijgen in de al dan niet aanwezige kennis, attitude, rolopvatting, vaardigheden en tools die professionals nodig hebben om verbeterpunten op het gebied van leefstijl te signaleren, leefstijl bespreekbaar te maken, en zorgvragers te begeleiden door het proces van motiveren, initiëren en volhouden van leefstijlverandering (Kroeze, 2021: 2). Inzicht wordt verkregen via uitgebreide vraagarticulatie, passend bij de eerste bouwsteen en door abductief te werk te gaan. En ook de oplossingsrichting wordt vanuit zowel de praktijk als uit de literatuur, en in dialoog met verschillende stakeholders, verkregen. Verkregen inzichten gaan gepaard met aanwijzingen voor de praktijk. In dit voorbeeld wordt binnen het project geen product opgeleverd, maar worden wel praktische aanbevelingen genoemd die bruikbaar kunnen zijn in de praktijk. In een vervolgonderzoek gaat het lectoraat ook zelf met de eigen aanbevelingen verder. Dit laat goed zien dat niet in ieder project alle bouwstenen worden gerealiseerd, maar dat door een planmatige en meerjarige aanpak de weg van probleemverkenning tot het realiseren van oplossingen wordt afgelegd.

Een vervolgstap kan dus zijn om niet alleen onderzoeksresultaten op te leveren die de potentie hebben om bij te dragen aan de verbetering van een praktijk, maar dit zelf ook initiëren en aantonen. Deze gerichtheid op verbetering past goed bij actiegericht en ontwerpgericht onderzoek dat door zes van de lectoren werd genoemd als typerend voor

het eigen onderzoek. Het doel van onderzoek is dan om daadwerkelijk impact te hebben. Door het Research Excellence Framework in 2014 gedefinieerd als *'an effect on, change or benefit to the economy, society, culture, public policy or services, health, the environment or quality of life, beyond academia'* (Research Excellence Framework, 2014 in Penfield, Baker, Scoble & Wykes, 2014: 22). Vooral het *'beyond academia'* blijkt in de praktijk een uitdaging en bovendien moeilijk om in kaart te brengen.

Een voorbeeld van het komen tot verbetering van de praktijk door middel van strategische samenwerkingsrelaties tussen onderzoek en praktijk wordt nu besproken. Door het Lectoraat Jeugd en Gezin is, samen met werkveld – en kennispartners en na langdurig en intensief onderzoek een aanpak ontwikkeld die ouders van uithuisgeplaatste kinderen een plek geeft vanaf het moment van een uithuisplaatsing tot de beëindiging hiervan. Deze *'relationele route tot gedeeld opvoederschap'* (Noordegraaf, Schep, Andriessen, Bergenhenegouwen, Otten & Van Nijnatten, 2020) is in twee organisaties geïmplementeerd en wordt door nog eens tien organisaties met interesse gevolgd. En ook zal deze worden geëvalueerd en op werkzaamheid worden onderzocht. Onderzoekers scholen betrokken professionals in het *'samenwerken met ouders'* en coachen hen, samen met een gedragswetenschapper van de organisatie' op het werken met de aanpak. Volgens lector Noordegraaf leert deze ervaring *'dat komen tot daadwerkelijke geobserveerde verandering tijd kost en dat dit langdurige betrokkenheid van en met werkveldpartners vraagt'*. Lector Kievit noemt een soortgelijke groei van de relaties en het inzicht in vraagstukken rondom innovatie in de regio waardoor zijn lectoraat nu de aangewezen partij is voor het opzetten van een innovatiemonitor en ook geraadpleegd wordt bij de uitwerking hiervan.

Gericht op leren en reflectie

Naast direct observeerbare veranderingen, vaak in het handelen of in werkprocessen, kan verandering ook beoogd worden op een dieper niveau, waar het de grondhouding van de professional betreft en diens reflectie op zijn handelen en beroep. Deze verandering wordt in de gesprekken vaak als bijvangst genoemd: door een onderwerp te agenderen ontstaat bewustwording. Maar deze verandering op zichzelf kan ook doelbewust worden beoogd, waarbij de impact van het onderzoek al gaande en in het proces van het doen van onderzoek is ingebouwd. Pain et al (2015) spreken in dat geval *'impact as praxis'*. Onderzoekers, komen dan, samen met professionals (of andere respondenten) in een gezamenlijk proces tot kritische reflectie op een praktijk *'in order to transform it'* (Pain et al., 2015). Niet zozeer het verbeteren van de praktijk staat dan centraal (dat is hier juist de bijvangst), maar de persoon van de professional en diens reflectie op zichzelf en handelen. Idealiter zijn beide bouwstenen onderdeel van praktijkgericht onderzoek, maar kan het een of het ander meer op de voorgrond staan.

In onderzoek van het Lectoraat Bezieling en Professionaliteit is vanaf de start ingestoken op kritische reflectie met en door de professionals. In een onderzoeksproject was de vraag hoe medewerkers van een internationaal opererende christelijke ontwikkelingswerkorganisatie hun christelijke identiteit kunnen integreren in verschillende zuidelijke landen met uiteenlopende religieuze contexten. Het idee was om instrumentarium te ontwikkelen om partners toe te rusten om geloof en werk met elkaar te verbinden en om adequaat te kunnen acteren in situaties die gekenmerkt worden door religieuze diversiteit. Al snel werd duidelijk dat het belangrijkste instrumentarium de projectleiders zelf waren: het voeren van een waardendialoog met hun partners werd onderdeel van het onderzoek. Ook de werkplaats sociaal domein, verbonden aan het lectoraat Informele Netwerken en Laatmoderniteit faciliteert een dergelijke reflectie op ontwikkelingen in het sociale domein binnen de FoodValley. De CHE zet de komende jaren ook in op professionele leergemeenschappen waarin professionals, docenten, docent-onderzoekers en studenten en samen meerjarig leren rondom vragen uit de praktijk.

Welke voorwaarden zijn er nodig om op deze manier onderzoek te kunnen doen?

Ten slotte verwoordden lectoren nog een aantal randvoorwaarden om goed onderzoek te kunnen uitvoeren. Allereerst moet er voldoende tijd zijn. De aanstellingen van de lectoren wisselen qua omvang van 0,3 tot 1,0 fte. Bij een kleine aanstelling blijft er weinig onderzoekstijd over naast de verplichtingen aan vergaderingen en onderwijs. Ten tweede geven lectoren aan ondersteuning in het werven van subsidies nodig te hebben. Daartoe is een subsidie-adviseur aangetrokken en wordt meer ondersteuning gegeven in het doen van aanvragen. Ten derde is er helderheid nodig over de positie en de opdracht van het lectoraat, zeker als het lectoraat klein is. De taakomvang en verwachtingen dienen dan navariant te zijn. Het werken in een cluster, samenwerking tussen lectoren, kan als een extra belasting worden gezien als er tijdsdruk wordt ervaren. Moet elk onderzoek bijvoorbeeld leiden tot een concrete doorwerking, of mag het ook verklarend van aard zijn? Directeur Onderwijs en Onderzoek (Oevermans) stelt dat niet elk onderzoek alle bouwstenen dient te bevatten en dat de verwachtingen daarin realistisch moeten zijn. Het is goed mogelijk dat een onderzoek beschrijvend van aard is en inzicht geeft in een praktijkprobleem en dat een vervolgonderzoek zich pas op doorwerking richt. Graag zou hij wel zien dat een lectoraat in zijn geheel, met alle onderzoeken die er lopen, na verloop van tijd wel alle bouwstenen bevat. Ten vierde is er onder enkele lectoren behoefte aan duidelijkheid of er nog wel ruimte blijft voor onderzoek waarin filosofische en/of theologische bronnen bestudeerd worden, wanneer praktijkgerichtheid en doorwerking van onderzoek benadrukt worden. Oevermans ziet hier mogelijkheden toe, zo lang deze doordenking behulpzaam

is voor professionals. Tot slot worstelt een enkele lector met het hogeschoolbrede thema 'de kracht van relaties'. Deze lector vraagt zich af of ook nog onderzoek mogelijk is als relaties tussen mensen wat minder centraal staan. Een profiel brengt samenhang en samenwerking, maar kan dus ook als knellend worden ervaren.

Conclusie en discussie

In dit artikel is verslag gedaan van een onderzoek naar de opvattingen van CHE-lectoren over praktijkgericht onderzoek. Er is verhelderd welke type relaties onderzocht worden en welke soort onderzoek lectoren zelf zeggen te doen. Vanuit het bespreken van voorbeeldprojecten per lectoraat zijn vervolgens een vijftal bouwstenen geformuleerd die samen de visie op praktijkgericht onderzoek vormen. Onderzoek aan de CHE is: gericht op het begrijpen van praktijken, vanuit een abductieve redeneerwijze, vanuit een relationele werkwijze, gericht op het verbeteren van praktijk en op leren en reflectie. Deze bouwstenen kunnen los van elkaar herkend worden in projecten en vormen samen de visie op praktijkgericht onderzoek. Niet in ieder project zullen alle bouwstenen herkend worden. In het geheel van het praktijkgericht onderzoek aan de CHE wel. Hiermee is beoogd om tot een gezamenlijke taal te komen. Het bespreken over de al dan niet aanwezigheid van bouwstenen in projecten of het gebruik hiervan moet leiden tot reflectie en het voeren van een kritische onderlinge dialoog over het onderzoek aan de CHE. Het moet helpen om te bespreken of het onderzoek nog doel treft, om gewetensvragen stellen en om elkaar wijzen op blinde vlekken te wijzen. De bouwstenen zijn geen keurslijf en vormen dan ook nadrukkelijk geen checklist waar ieder project altijd aan moet voldoen. We willen dat de bouwstenen functioneren als een soort kompas: een richtingaanwijzer tot het doen van praktijkgericht onderzoek dat leidt tot het daadwerkelijk versterken van de kracht van relaties zoals het onderzoeksprofiel beoogt. We realiseren ons dat dit ambitieus is en soms moet worden gezocht in kleine successen en vooral ook een lange adem vraagt. Het werken aan dit artikel heeft nieuwe vragen opgeworpen waar we in de volgende fase van ons onderzoek weer verder mee zullen gaan.

Dit artikel geeft een inkijkje in de keuken van de CHE-lectoraten. We doen dit omdat we niet alleen intern een dialoog willen voeren, maar dit ook graag breder doen. In het proces van volwassenwording van praktijkgericht onderzoek aan hogescholen is het voor ons belangrijk om naast het ontwikkelen van criteria en indicatoren om kwaliteit en impact in kaart te brengen, ook reflectieruimte te blijven organiseren over de aard en kenmerken van praktijkgericht onderzoek zelf. Bouwstenen zoals in dit artikel geschetst kunnen hier een hulpmiddel voor zijn. En hoewel er tussen hogescholen ongetwijfeld overlap zal zijn

moedigen we andere hogescholen aan om tot een eigen unieke set van bouwstenen te komen en om de dialoog hierover te voeren.

Literatuur

- Algra, K., Bouter, L., Hol, A., & Kreveld, J. (2018). Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit.
- Andriessen, D. (2014). *Praktisch relevant én methodisch grondig? Dimensies van onderzoek in het HBO*. Openbare les 2014. Hogeschool Utrecht.
- Baronov, D. (2013). *Conceptual Foundations of Social Research Methods* (second edition). Routledge.
- Beer, M. (2020). Making a difference: Developing actionable knowledge for practice and theory. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 56(4), 506-520.
- Bryman, A. (2016). *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Christis, J. (2021). Praktijkgericht onderzoek als methodologisch probleem. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 39(2), 59-74.
- Coombs, S. & I. Meijer (2021). Towards Evaluating the Research Impact made by Universities of Applied Sciences. *Science and Public Policy*, 48(2), 226–234, <https://doi.org/10.1093/scipol/scab009>
- Dekker, W.H. (2021). *Vertrouwen. De opgave van het sociaal werk in een gepolariseerde context*. (lectorale rede). Christelijke Hogeschool Ede.
- Koelsch, L. E. (2013). Reconceptualizing the member check interview. *International Journal of Qualitative Methods*, 12(1), 168-179.
- Kroeze, W. (2021). *Onderzoeksprogramma lectoraat Zorg voor Voeding en Gezondheid 2021- 2025*. Christelijke Hogeschool Ede.
- Maso, I. & Smaling, A. (2004). *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie*. Boom.
- McLaughlan, R., & Lodge, J. M. (2019). Facilitating epistemic fluency through design thinking: A strategy for the broader application of studio pedagogy within higher education. *Teaching in Higher Education*, 24(1), 81–97.
- Montesano-Montessori, N., Schipper, M., Andriessen, D., & Greven, K. (red.). (2019). *Bewegen in complexiteit: Voorbeelden voor onderwijs, onderzoek en praktijk*. Hogeschool Utrecht.
- Mortelmans, D. (2020). *Handboek Kwalitatieve Onderzoeksmethoden*. Acco.
- Noordegraaf, M., Schep, E., Andriessen, D., Bergenhenegouwen, H., Otten, R. & Van Nijnatten, C., (2020). Een relationele route tot gedeeld opvoederschap. Resultaten van onderzoek naar het samen opvoeden door ouders en gezinshuisouders. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*. 29(6), 21-42.
- Pain, R., K. Askins, S. Banks, T. Cook, G. Crawford, L. Crookes S. Darby et.al (2015). *Mapping Alternative Impact: Alternative Approaches to Impact from Co-produced Research*. Centre for Social Justice and Community Action, Durham University.
- Peirce, C.S. (2017). *Lessen in pragmatisme*. Samenstelling, inleiding & vertaling Kees Schuyt. Meppel: Boom.
- Penfield, T., Baker, M. J., Scoble, R., & Wykes, M. C. (2014). Assessment, evaluations, and definitions of research impact: A review. *Research evaluation*, 23(1), 21-32.

Bouwstenen als kompas

- Projecten Portfolio (z.d.). *Onderzoeksfilosofieën*. Geraadpleegd op 31-05-2022 van https://projectenportfolio.nl/wiki/index.php/LC_00088
- Schuyt, C. (2006). *Steunberen van de samenleving. Sociologische essays*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Smaling, A. (2008). *Dialogo en empathie in de methodologie*. (oratie). SWP.
- Validatiecommissie Kwaliteitszorg Onderzoek (2014). *Validatierapport Kwaliteitszorg Onderzoek*. Christelijke Hogeschool Ede.
- Verschuren, P. (2021). Onvolprezen praktijkgericht onderzoek in het hoger onderwijs. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 39(3/4), 61-76
- Vereniging Hogescholen (2015). *Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek (2016–2022). Kwaliteitszorgstelsel Praktijkgericht Onderzoek Hogescholen*. Vereniging Hogescholen.
- Scholten, W., R. Hofman en P. Diederens (2019). *Bouwen aan krachtige onderzoeksgroepen – Eerste ervaringen met het SPRONG-programma van Regieorgaan SIA*. Rathenau Instituut.
- Stoppels, S. (2019). *Heil zien in missionaire initiatieven. Een zoektocht naar de theologie achter nieuwe vormen van geloofsgemeenschap*. (lectorale rede). Christelijke Hogeschool Ede.
- Van der Lubbe, J.C.A. (2002). Van een informatie- naar een kennismaatschappij. De rol van techniek. In H. Dijkstra en C.J.M. Schuyt (red), *De publieke dimensie van kennis*, p. 31-111. WRR.
- Van der Stoep, J., Dekker, W. & Noordegraaf, M. (2019). *De kracht van relaties. Bouwen aan een gezonde samenleving*. Christelijke Hogeschool Ede.
- Vereniging Hogescholen (2016). *Praktijkgericht onderzoek in de etalage*. Vereniging Hogescholen.